

Minimalism and Transitivity: Mircea Ivănescu

Minimalisme et transitivité : Mircea Ivănescu

Minimalism și tranzitivitate: Mircea Ivănescu

Iulian BOLDEA

Universitatea „Petru Maior”, Târgu-Mureș

E-mail: iulian.boldea@gmail.com

Abstract

M. Ivănescu is a poet that admits in every poem, in almost every line, his condition: that of prisoner of language, of creator living in the words' captivity, perceiving, with consciousness both their ontic efemerity, their fragility and their existential deficit and the power to communicate some of the most diverse experiences, to build a fictional world, with diaphanous shapes, with imponderable relief and an immaterial essence. Transitive and minimalist, fascinated by the nuances of real and livresque iridescence, constructing, by dull scenes and figures, an authentic metaphysics of the ordinary, Mircea Ivanescu's poetry is especially defined as a perpetual game between the parallel mirrors of the text and the phenomenal existence, with fluctuating and inexpressive contours.

Résumé

M. Ivănescu est un poète qui admet, dans tous ses poèmes, dans presque tout vers, sa condition de prisonnier de la langue, de créateur vivant dans la captivité des mots, s'apercevant, consciemment, tant de leur éphémérité ontique, de leur fragilité et de leur déficit existentiel, que de leur pouvoir de communiquer des expériences très diverses, de construire un monde fictif, avec des formes diaphanes, avec un relief impondérable et une essence immatérielle. Transitif et minimaliste, fasciné par les nuances de l'iridescence réelle et livresque, construisant, par des scènes et des figures ternes, une véritable métaphysique de l'ordinaire, la poésie de Mircea Ivanescu est définie spécialement comme jeu perpétuel entre les miroirs parallèles du texte et l'existence phénoménale, avec des contours inexpressifs et fluctuants.

Rezumat

M. Ivănescu este un poet care își recunoaște, în toate poeziile sale, în aproape fiecare vers, condiția: aceea de prizonier al limbii, de creator care trăiește în captivitatea cuvintelor, conștient fiind atât de efemeritatea lor ontică, de fragilitatea și de deficitul lor existențial, cât și de puterea de a comunica experiențe din cele mai diverse, de a construi o lume fictivă, cu forme diafane, cu un relief imponderabil și o esență imaterială. Tranzitiv și minimalist, fascinat de nuanțele iridescenței, atât reale, cât și livresci, construind, prin scene și figuri terne, o metafizică autentică a banalului, poezia lui Mircea Ivanescu este definită în special ca joc perpetuu între oglinzi paralele ale textului și existenței fenomenale, cu contururi inexpresive și fluctuante.

Keywords: poetry, minimalism, transitivity, livresque, self-reflexivity

Mots-clés: poésie, minimalisme, transitivité, livresque, autoréflexivité

Cuvinte cheie: poezie, minimalism, tranzitivitate, livresc, autoreflexivitate

Mircea Ivănescu este, cum au remarcat mai toți exegeții săi, un poet al livrescului, în grilă minimalistă și tranzitivă, cu alte cuvinte un poet ale cărui viziuni nu se nasc atât din afectivitatea proprie, din universul de trăiri și imagini așa zicând native, ci, mai curând, din ritmuri, teme, efecte lirice și expresive dobândite prin lecturi, prin asumarea „bibliotecii poetice” românești și universale. S-a observat, de asemenea, că versurile lui Mircea Ivănescu, de la debut și până la ultimele sale volume nu sunt altceva decât reformulări, adaptări, reficționalizări ale acelorași toposuri, teme și motive. Sunt, care va să zică, variațiuni pe aceeași temă. De altfel, titlurile cărților sale sunt ilustrative pentru această vocație a anonimizării și pentru această poetică a banalului, pe care o pune în scenă autorul: *Versuri, Poeme, Poesii, Poem, Alte versuri, Alte poesii, Poeme nouă* etc. Livrescul, ca atitudine și modalitate poetică, reiese, s-ar spune, dintr-o carență, dintr-o fisură, din devitalizare și abulie gnoseologică și expresivă, dar, în aceeași măsură, și din luciditate, dintr-un patos al reflexivității, prin care poetul devine conștient cu asupra de măsură de convențiile pe care le pune în mișcare scrisul său, oglindindu-și, în exercițiu plener al demistificării, propriul chip, propria manieră de a scrie, identitatea sa ascunsă. Iată ce scrie, în această privință, Al. Cistelean, unul dintre cei mai avizați cercetători ai livrescului poetic: „Poezia livrescă se ivește în umbra celei clasice, reflexive și vizionare, destructurând nucleul ei funcțional, și trăiește din câteva ostentații și excese. Dezechilibrul ei funciar se petrece la nivelul sensibilității, unde procesul de culturalizare a acesteia atinge o stare de inflație, ceea ce împinge realul pe o pantă de pierdere sau doar de înstrăinare. Intermedierea livrescă între poet și lume este una exacerbată, o pură ostentație, o emfază a intermedierei. Sensibilitatea e radical culturalizată și ea nu mai regăsește, de fapt, un registru de contact cu realul, tentația sa de a-l dibui eșuând sistematic sau nici măcar neexistând”.

Constatând apetența intertextuală a poeziei lui Mircea Ivănescu, Radu Vancu atrage atenția asupra faptului că „dincolo de sofisticăria inteligentă a aluziilor și referințelor, textul trebuie să rămână, chiar și pentru cititorul leneș sau fără puțința ori voința verificării trimiterilor, poezie (...) Altfel, textul nu e decât un text..., o «făcătură»“. În viziunea lui Radu Vancu discreția este figura pulsională centrală a imaginarului poetic ivănescian, sub semnul căreia se configurează o întregă atmosferă țesută din recul în imaginar, amânări repetate, afecte minimaliste, tranzitivitate, așteptare și scepticism abulic. Nu fără dreptate, Alex. Ștefănescu constată un anumit „cameleonism elaborat”, precizând și detenta epică prin care se coagulează viziunile și fantasmale, într-o ambianță crepusculară și livrescă, în care anonimizarea ființei are un răsnet metafizic estompat până la banalizare: „Lirismul lui ia de cele mai multe ori o înfățișare epică, și nu orice înfățișare epică, ci una cât mai apropiată de faptul divers, de proza existenței cotidiene, de descriptivismul plat. Poetul a inventat și câteva personaje – *mopete, v înnopteanu, rowena, prietenul tatalui lui vasilescu, nefa* – pe care le urmărește în momente dintre cele mai banale ale existenței lor: plimbându-se, moșăind, făcându-și vizite, tăifăsuind. Tot acest ritual anodin, relatat într-un stil monoton, nu se deosebește cu nimic de scenele de viață pe care le putem vedea zilnic în jurul nostru, însă prin intermediul lui poetul face exegeza unor sentimente sau stări sufletești de o importanță decisivă. Este vorba de dragoste – dusă până la adorația mistică a ființei iubite –, de sentimentul dezolant al singurătății, de plictiseală, în sensul filosofic al cuvântului, de teama de moarte, de conștiința absurdității și zădărniciii unor gesturi omenești emfaticе, de frumusețea irepetabilă a unor clipe”.

În același timp, Mircea Ivănescu are afinități semnificative cu poetica optzecistă, atât în privința tectonicii imaginarului liric, cât și din perspectiva instrumentarului poetic, fapt remarcat, cu fină intuiție critică, de Al. Cistelean: „O genă ivănesciană e constitutivă optzecismului, cel puțin în măsura în care acesta își acoperă sintaxa concretului biografic, a gestului dezeroizat și a retoricii blazate, fără aprindere imaginativă; stilul deceptiv al consemnării, desenul sec al scenei irelevante, ritualitatea recuperării de secvențe cotidiene puse în montaje de concret, ca și ostentia non-imaginativă și oralistă a poeziei se trag (și) din Mircea Ivănescu. Nu mai puțin rezerva ironică de sine (chiar dacă la Ivănescu aceasta e o rezervă tandră, voalată). La mulți dintre ei, chiar dacă doar incidental sau pasager, e identificabilă și ritualitatea de sporovăială tipică lui Mircea Ivănescu. Viziunea «slabă» a multora, ca și strategiile de distanțare de expresivitate, mereu «sabotată» când devine iminentă criza de intensitate, sunt și ele traduceri și adaptări din poetica lui Ivănescu. În fine,

minimalismul de după s-ar putea manifesta și el cu recunoștință față de poezia lui Mircea Ivănescu, căci el a impus poezia «non-semnificantă» și poetica «non-semnificantului», a «vorbilor goale», neputincioase, ca și aproape toate strategiile de redundanță cu realul și de construcție prin «de-construire».

La Mircea Ivănescu livrescul se traduce mai ales în reprezentarea estompată a realului. În ciuda unor detalii ce trimit spre referențialitate, spre universul exterior, lumea poemelor lui Mircea Ivănescu este una compusă mai degrabă din reminiscențe, din aluzii și reverberații afective, decât din notații nete ale obiectelor. Nu puține din aceste poeme se constituie, cum s-a mai observat, în puneri în scenă ale unor „întâmplări” lirice de anvergură reținută, întâmplări ce-și conservă statutul ipotetic, se situează mai curând în planul posibilului, al vagului, al probabilului, decât în acela al concretului cu desen veridic. Într-un poem precum *Lupta dintre îngeri și nori sau despre trăsnet*, este figurată o parabolă a ficțiunii poetice, situată mereu între autenticitate a afectului și convenționalitate a dicțiunii: „Stăm într-un volum foarte înalt de timp și ne spunem/ că va trece și asta – și facem câte o scenă/ cu mulți actori, învârtindu-se lent prin încăperea/ înconjurată de o vreme ploioasă.// Și înțelesul, în vremea aceasta, e doar/ că trecem de la o stare de spirit/ la alta. (Și facem o punere în scenă -/ și chiar credem un timp că înțelesurile se fac mai reale,/ dacă le grupăm și le dăm umbre – ca siluetele/ iluminate de foc. Și de fapt numai noi,/ Noi singuri am fost aici – trecând de la o vreme la alta)”. Pentru poet, universul e un loc al metamorfozelor perpetue, un spațiu tranzitoriu și ambiguu, configurat în chipul cel mai deconcertant. De aici, nevoia eului liric de a-și trasa un loc ideal, un teritoriu protector al ficțiunii, al imaginarului, al înscenării proprii voci și a propriului destin. Lumea este transferată, astfel, în plan ficțional și ludic. Fluiditatea realului se precipită în retortele livrescului, timpul cronologiei stricte, al istoricității glisează în timpul poeziei, un timp utopic și relativizant, iar experiențele cotidiene sunt trasferate în cadrul cu limite fluctuante al poemului.

Convenția și trăirea, textul și realitatea, timpul subiectiv și timpul poetic – toate acestea sunt, în fond, aporiile a căror amprentă o poartă, declarat sau discret, discursul liric al lui Mircea Ivănescu. Textul poetic este, astfel, o formă de reconstituire a trăirii, o imagine în palimpsestul căreia se întrezăresc sentimente, stări de spirit, re(ve)lații afective puse în ecuație lirică de un eu poetic ce-și trăiește cu fervoare abulia, căutând să resuscite o durată iremediabil revolută: „Să nu fie într-adevăr cu puțință, oricât de cu grijă/ le-am așeza, vorbele – să nu fie deloc/ posibil să spunem ceva despre lucrul acesta lăuntric/ care trebuie spus? numai vorbe,/ puse după un crescendo uscat ca atunci/ când cânti o piesă compusă corect,/ cu dezvoltări temeinic dispuse/ în jurul efectelor, și cu scrierea convenită -/ și o cânti – și în vremea aceasta trece timpul, și este/ cu totul altceva adevărul, pe alături, afară,/ și tu așezi sunete pe clapele dintr-o cutie, în camera/ asta – și afară e un soare de seară/ - cum ți se făcea frică în copilărie, când te uitai pe fereastră,/ și auzai în spate floarea cu sunet funebru/ a pianului. Și nelămurit – căci în vorbe/ nu se poate spune nimic – simțai că-i afară/ ceva mai adevărat, inexprimabil – sfâșiat în fiecare clipă -/ viața cu soare de care nu puteai să te agăți, umbre/ năpădindu-te în cameră, spaima -/ și vorbele, vorbele pianului nu înseamnă/ nimic”. Semnele referențialului sunt cu totul firave, aproximative și imprevizibile, în versurile lui Mircea Ivănescu. Se produce chiar un decalaj între capacitatea creativă și „conștiința convenției”, Mircea Ivănescu fiind, cum observă Al. Cistelean, „cel ce deschide în poezia noastră perspectivele «neputinței» poetice”. Și criticul continuă: „Plăgile pe care convenționalizarea le-a cauzat până la el instanței de creație, mai superficiale sau mai adânci, tratate cu indiferență sau prin injecții subcutanate, s-au adâncit. În viziunea sa, ontologia poemului și-a pierdut orice sens. Mircea Ivănescu a găsit castelul poemului într-o ruină dezolantă și, înainte de a intra el, toate privilegiile poemului și ale poetului au fost abolite. Dar această despuiere de privilegii n-a fost decât începutul unei degradări totale: poemului i-au fost retrase chiar drepturile elementare și naturale. Principiul creativ s-a trezit deodată în plin neant, sufocat de vidul din jur. Între creativitate și conștiința convenției raportul a devenit profund disfuncțional prin preeminența celei din urmă”. Prin exacerbarea acestei conștiințe a convenției se produce, în lirica lui Mircea Ivănescu, un soi de efect

de distanțare, prin care, de fapt, poetul configurează „în-scenarea”, sugerează o viziune impregnată de teatralitate, iluzorie, de-abia posibilă, pândită de spectrul irealizării ficționale.

Întâmplările, scenele, parabolele din aceste poeme cu iz autotelic sunt transcrise într-o tonalitate minoră, desenate într-o grafie anonimă, împinsă până la limitele neutralității. Lucrul cel mai important e că aceste întâmplări sugerează, prin lipsa lor de pondere și de semnificație ontologică, mai curând absențe decât prezențe, aproximări, în tușe fugitive, ale unui adevăr inconsistent și inconstant, ale unui real fantasmatic, ca în *O vizită, dimineața*: „Nu mai există/ deci pentru tine întâmplări, decât cele pe care le faci/ tu singur să se miște în fața ta, în asemenea încăperi./ ca într-o piesă de teatru. Evoluează în fața ta umbre/ într-un joc pe care uneori îl înțelegi în mișcările lui (Și tu, la rândul tău, nemișcat, joci într-o altă, mai mare – căci dincolo de tine, nu? – tablă de timp și de spațiu, alte mișcări, în fața altora. Ai mai făcut-o”. „Personajul” liric emblematic al acestui spațiu livresc, teatralizant și utopic este Mopete, produs al textului ce se rostește și edifică pe sine neîncetat, proiecție ficțională a unui eu liric ironic și parodic, mască indolentă și aluzivă a diverselor instanțe discursive ce se întretaie, interferează și coexistă în poemele lui Mircea Ivănescu: „acuma mopete își udă migălos în glastra/ sa sufletească un resentiment neplăcut față de bruna/ rowena. Și privește fix cum sub luna/ falsă a melancoliei se leagănă flori amare, albastra// tristețe – adică ingenuă – a brunei rowena, își spune/ acuma mopete, să fi fost deci înșelătoare?/ mopete încearcă, destrămat sufletește, din cioburi rare/ risipite în timpul său lăuntric să-și mai adune/ semnificații – și i se desfac între degete” (*mopete și resentimentele*). Mircea Ivănescu conturează, în spațiul poemelor sale grave, ironice și parodice în aceeași măsură, un univers al reveriei livrești și al ludicului suavizat în care, cum observă Ion Pop, „sub măștile diferite se ascunde (...) poetul – autor, actor și regizor, în mereu reluatul spectacol al *poiesis*-ului”. Registrul poetic este, așadar, preponderent acela ludic, prin care se desolemnizează temele mari, iar trăirile sunt transcrise în penița fragilă a calofiliei livrești.

Bacovian, prin sentimentul acut al neliniștii existențiale, prin angoasa persistentă a solitudinii ființei „rătăcitoare în labirinturi morale și provinciale”, Mircea Ivănescu este, cum observa N. Manolescu, „barbian prin platonismul profund al viziunilor sale, de o contingentă pe cât de concret zugrăvită pe atât de înșelătoare”. Poezia sa, marcată de tranzitivitate, în sensul conceptului lui Gheorghe Crăciun, este una de atmosferă, cu un aer vag teatralizant, și o tonalitate fals epică, s-a spus, ce întreține iluzia verosimilității acestor „scene” în care eul se află angrenat. De altfel, Mircea Ivănescu este cel care se dezice de postulatele mallarmeene ale lirismului, recuperând biografismul și narativitatea, restaurând, în poeme lipsite de anvergură semantică, limbajul comun, cu ticurile și banalitatea sa. Sesizând specificul ultim al lirismului ivănescian, Al. Cistelecan constată că poetul „nu fuge de limba tribului și nu i-ar fi scris nimănui că e coborâtor din absolut. Din contră, el coboară din contingentă și acesteia vrea să-i dea consistență. Pe de o parte, folosind limbajul cât mai inapt de vocație poetică, pe de altă parte, irelevând performanța sugestivă sau imaginativă. Vorbind ca-n proză, chiar și atunci când elaborează cele mai riguroase sonete (mai toate cu rimă clandestină, «inaudibilă»), el readuce limbajul în umilitate cotidiană; mai degrabă într-o condiție denotativă decât conotativă (dar, de fapt, operând un fel de «de-conotativizare»). Textele sale sunt monotone în dicțiune și ele își simulează și monotonia expresivă; evenimentele expresive sunt anonimizate, aplatizate în masa textului, ca și cum acesta ar trebui să fie unidimensional”.

Ilustrativă e poezia *Scenă de interior*, în care poetul construiește, din imagini terne, monotone, o ambianță alcătuită din iluzii, ficțiuni și fragmente de timp: „mopete spune – dar dacă acuma am spune/ că dintr-o zi sau alta a noastră orice moment/ s-ar face o scenă desfășurându-se într-un continuum lent/ de întâmplări – ca-ntr-un roman în care să se adune// personajele cețoase – bărbați cu ochii posomorâți/ de prea mult alcool, femei cu părul strâns într-un șal/ negru – și în lumina gălbuie, care îți/ aduce aminte de flacăra lumânării, s-ar// începe deodată discuții întortocheate despre viață/ și moarte, și despre suflet, și despre mai știu/ eu ce – și afară s-ar face noapte târziu”. Poemul întreg nu pare să fie nimic altceva decât o continuă căutare a identității proprii, într-un ritm monoton și o viziune interiorizată, întoarsă asupra-și. Figurile umane s-au transformat în umbre, siluete fragile ce se destramă sub imperiul timpului, își pierd consistența

ontologică, prezența apodictică, se transformă într-un miraj alcătuit din interogații și resemnări: „și umbrele care s-au strâns la geamuri îngheață,/ și, printre ei, când îți mai ridici/ ochii, să-i privești fața îngropată în șal – ea nici nu-i aici?”. *Scenă de interior* pune în lumină, de altfel, și tendința de demitizare a temelor poetice grave, care sunt așezate în registrul ludicului și tratate cu familiaritate, cu instinct parodic sigur, cu detașare ironică și autoironică. „Discuțiile întortocheate despre viață și moarte” sunt, astfel, luate în răspăr, puse în opoziție cu o anume desemantizare a ființei, ce-și transferă întreaga vigoare ontologică în spațiul atât de fragil al cuvântului. Siluetele făpturilor par, astfel, lipsite de pondere, desprinse de cadrul real, trăind într-un fel de metarealitate, o realitate confecționată din vorbe, din frânturi de dialog, din fragmente disparate de discurs. S-ar părea că însăși existența își pierde referențialitatea, iar datele sale sunt transferate, în spațiul poemului, ca într-o oglindă ce deposedează lucrurile de pondere, redându-le doar imaginea spiritualizată, dematerializată cu totul. Poemul *Scenă de interior* este scris în registru similiepic, cu reprezentarea unor personaje lirice, a unor mici întâmplări schițate fugar, cu reproducerea unor dialoguri; toate aceste modalități de figurație a epicului servesc însă doar pentru a amorsa o idee ce le transcende, de a sugera un anume substrat sacral, abia întreținut de gesticulația reținută, de desenul anonimant al frazei, substrat îngropat în zgura densă, păstoasă a profanului.

Mircea Ivănescu este un poet ce își recunoaște, în fiecare poem, în fiecare vers aproape, condiția sa de prizonier al limbajului, de creator aflat în captivitatea cuvintelor, căroră le percepe, cu luciditate, atât precaritatea ontică, fragilitatea, deficitul existențial, cât și forța de a comunica trăiri dintre cele mai diverse, de a edifica o lume ficțională, cu contururi diafane, cu un relief imponderabil și o esență imaterială. Pe de altă parte, poetul resimte și doza însemnată de convenționalitate adăpostită de trupul cuvântului, figura de o autenticitate improbabilă a textului fiind, astfel, pusă și ea sub semnul scepticismului. Ion Pop presupune că “Miezul poeziei lui Mircea Ivănescu se află tocmai aici: toată poezia lui se propune ca joc *sui generis*, instaurând o figură posibilă a realului. Mai exact, ea reconstituie *preliminariile poemului* și retrasează totodată actul *construcției* sale ca *real imaginar* sau *imaginar primind statutul realității*. E o poezie, aceasta, care-și conține propria «lectură», implicând meditația asupra capacităților de expresie ale verbului raportat la «trăirea» autentică, și nu mai puțin o punere sub semnul întrebării a înseși calității trăirii, de vreme ce chiar experiența vitală, actul existențial nu se pot transmite decât prin intermediul unor cuvinte rareori (sau niciodată) coincidente cu starea lăuntrică a subiectului”. *Mopete și ipostazele* e o astfel de poezie ce ne dezvăluie poetica și poietica lui Mircea Ivănescu. Este un text ce se structurează pe principiul autoreferențialității, adică al reflectării în cadrul poemului, tocmai a poemului pe cale de a se face, în structurile sale cele mai relevante, în dinamica sa integratoare. Poetul, prizonier al cuvintelor, dar și al unui real pe care vrea să-l fixeze în text, se scrie pe sine, își închide propria făptură ficțională în cadrul strâmt al poemului: „mopete scrie un poem despre mopete/ stând la masă în local, scriind aplicat/ un poem despre mopete – (mopete are pe masă un tom complicat/ cu minunății despre evul mediu – și pete/ de cerneală pe degete, de mult ce-și scoate notițe)”. Care este condiția lui mopete, cel din poem, creatură a propriului său eu, fantasmă iluzorie ce are o dublă identitate, de creator și de creatură, de eu cu statut ontic precizat și de eu ficțional, cu pondere existențială diminuată? Veleitățile de libertate și de independență ale lui mopete sunt repede infirmate de condiția sa de făptură livrescă, de figură de hârtie, cu consistență iluzorie: „mopete din poemul pe care-l scrie el însuși/ își face închipuirile lui despre dânsul și/ crede că este independent – însă bufnițe -/ semne ale rațiunii – îl pândesc pe propria lui frunte,/ pentru că ele știu că el este doar o creație/ care depinde de orice mărunță aberație/ a lui mopete când vrea să se încrunte/ fără motiv, și îl uită”. Finalul poemului pune în scenă tocmai această ambiguitate a condiției lui mopete, această ambivalență de identitate și de rang existențial. Făptura lui este de două ori ficționalizată, o dată de autor, de Mircea Ivănescu, și a doua oară chiar de el. E o oglindire a sa de grad secund, o dezvăluire a propriei făpturi în ipostaza ei ficțională, ca model imaginar ce răsfrânge, himeric, mirajul existenței reale: „mopete s-a răsturnat./ care din ei? el – celălalt? celălalt?”. O senzație difuză de tristețe se desprinde din acest poem ce configurează destinul unei făpturi de hârtie, al unei ființe ce-și trădează inconsistența reală, incapacitatea de a trăi decât printre

obiecte ficționalizate, iluzorii și irelevante. Drama poetului este una a inautenticității și a instabilității definirii proprii identității. Situat între propriul text și eul său greu de fixat în oglinzile poemului, autorul, pândit de „semnele rațiunii” este mereu în pericol de a aluneca din condiția sa de ființă cu statut ontic bine precizat în conturul halucinant, cu repere amăgioare al poemului. Spațiul închis al poemului nu favorizează deloc expansiunile ori avânturile spre lume, dimpotrivă, realitatea este constrânsă la o existență prin procură, inhibată și retractilă.

Poemele lui Mircea Ivănescu pun în scenă, cum s-a observat, un „real ireal”, o lume imaginară din speța celei adăpostite de spațiile fictive, amăgioare ale oglinzilor. Lumea lui Mircea Ivănescu pare una eleată, încremenită în cursul ei, adusă într-o stare de agregare a lirismului ce glorifică obișnuitul, banalul, comunul lucrurilor. De altfel, cam aceleași trăiri, aceleași stări afective, gesturi și întâmplări se prefiră prin trupul poemului, într-un univers în care vremelnicia capătă irizări ale eternului, iar ne semnificativul primește strălucirile simbolicului jubilat. Gheorghe Grigurcu consideră că „e caracteristică pentru poezia lui M. Ivănescu figura sentimentului care se autocontemplă, prin ineputabilele reluări, adaosuri, retușuri. Întreaga sa producție nu e decât o reluare înverșunată, în nenumărate variante, a acelorași stări, atitudini, decoruri, ca spre a indica o împotrivire la destrămarea, o *oprire* cu orice preț. Morții i se opune nu perfecțiunea, ci viața obișnuită, în aglomerația sa de elemente, care, la o privire superficială, nu depășesc ne semnificativul, nu izbutesc a se sustrage unui statut al minorului (de unde neîncrederea unor comentatori în excelența estetică a acestei creații, confundată, primitiv, cu calitatea «obiectului» său). O regiune în care evanescența se îmbină cu trăinicia, vagul cu precizia, înstrăinarea cu regăsirea, suferința cu jubilația”.

Înțelepciunea pisicii face parte din volumul *Poesii* apărut în 1970 și este un poem reprezentativ pentru lirismul epicizant, sau „antilirismul” (Gh. Grigurcu) lui Mircea Ivănescu. Structural, poezia poate fi segmentată în trei secvențe lirice. Prima secvență a textului poetic este, mai degrabă, o meditație despre ipostazele unei figuri animaliere simbolice, cu o îndelungată tradiție literară și mitologică, aceea a pisicii. Prin imobilitate și reculegere a posturii sale, figura pisicii e asociată înțelepciunii: „Înțelepciunea pisicii – cu toții sunt de acord/ că pisica e-un înțelept. Și ea însăși/ întreține această legendă. (Cu multă/ înțelepciune își creează atitudinile, și privește/ cu ochii îngustați oamenii, flăcările, jocul/ luminii pe suprafețele lucioase). Însă/ - mi-a spus o dată – pisicile sunt mioape./ Asta să-nsemne că privirea înțeleaptă / este numai o mască? Că în spatele ochilor ei gălbui/ sau verzi, pisica nu cântărește chipuri,/ nu vede nuanțele? (Dar poate nici nu are dreptate,/ și pisicile văd mai bine ca noi, chiar și ziua)”. Secvența a doua a poemului efectuează o translație, de la simbolistica animalieră la figura lui Socrate. Se întreprinde, astfel, o descriere, epicizată, a contrastului dintre eul biografic și acela profund, între aspectul exterior, banal, al filosofului, și profunzimea ideatică, extazele interiorității: „Să-ncercăm altfel. – Socrate era un înțelept,/ avea nasul teșit, și barba i se revărsa, încâlcită/ parcă în alge, pe piept – era urât și părea/ murdar, cum par – și sunt – oamenii neglijenți/ cu-mbrăcăminte, și purtarea lor vizibilă în afară./ Însă, dacă-i deschideai fața, dând la o parte/ urâtul, descopereai o mulțime mărunță/ de figurine, atât de precis sculptate, încât/ amețai dacă-ncercai să le privești, și-ți pierdeai/ gândurile. Și el lua câte una din statuetele-acestea/ în mână, și-o arăta – și vedeai, ascultându-l,/ pentru întâia dată raporturi noi între volume și linii/ și înțelegeri, și răsfrângerii, și așteptări”. Cea de a treia secvență a textului aduce cu sine și o „morală”, o concluzie, o încheiere a desfășurării lirice; aceasta este necesitatea unei priviri interioare, și nu neapărat a uneia cantitative, care să măsoare distanțele și siluetele lucrurilor. Importantă e, pare a ne spune poetul, nu atât considerarea suprafețelor obiectelor, a aparențelor lor exterioare, care nu ne spun ceva definitiv despre identitatea lor deplină și adâncă, ci măsurarea esențelor lumii, circumscrierea aceluia spațiu de taină și iluminare ontică ce dă amploare și înțeles unei forme, unui contur, unei fături („Dar Socrate însuși era bătrân. Poate și el -/ ca și pisica – nu vedea foarte bine – în afară./ Deși – se poate răspunde – percepea/ mișcările luminii și umbrelor, și asta/ îi era de ajuns”). Și în această poezie se întrevăd, cu destulă claritate, ecourile intertextualității, ca și convențiile unei construcții metapoetice. Nerespingând anecdoticul, ba dimpotrivă, construind cu minuție și discreție scene aparent banale, ce par decupate din viața

cotidiană, poetul construiește, în ficțiunile sale, și o lume a livrescului, în care ideile, conceptele și „trăirile” culturale circulă cu naturalețe.

În universul anonim și anodin configurat de Mircea Ivănescu, mopete are o valoare axiomatică. Erou lirik lipsit de consistență ontică, cu o fizionomie parcă nedesăvârșită, cu gesturi neterminate, mopete e o figură prin excelență livrescă, reprezentativ mai ales prin aerul său ironic și prin caracterul său aluziv, schițat sumar, din câteva trăsături evazive. De altfel, poetul așază accentele mai ales pe suprafețe, pe aspectele aparente ale lucrurilor și ființelor, nepropunându-și să fixeze esența acestora, ori să se dedice fervorii metafizice pe care o presimte în preajma lor. Acest aspect este observat, cu relevanță, de Gheorghe Perian: „Propunându-și să scrie în afara metafizicii, autorul evită cu grijă noțiunile acesteia și chiar își atenționează cititorii că lumea ce apare în versurile lui este una «fără adâncime» și fără «substanță», este doar o lume de imagini. S-ar părea că trăim și ne mișcăm într-un univers iluzoriu, că nimeni și nimic nu are consistența realității și că până la urmă totul este un simulacru. Ceea ce noi ne-am obișnuit să considerăm fapte reale, pentru poet sunt doar «imagini, ca dintr-o carte pe care o citești»”.

Efectele poetice reies, în versurile lui Mircea Ivănescu, mai ales din evocarea volatila atmosferă, din fixarea cadrului poetic, un cadru dominat de imagini crepusculare, cu camere întunecate și străzi sordide, pe care rătăcesc acești eroi cu dimensiuni ontice restrânse și cu nume vag alegorice (v înnopteanu, bruna rowena, dr cabalu, prietenul tatălui lui vasilescu, i negoiescu etc.). Poemele lui Mircea Ivănescu au alura unor monologuri de o monotonie exasperantă, în care este evocată aceeași lume lipsită de relief, într-o atmosferă reculeasă, în care se produce, însă, parcă, o suspendare a afectelor. E ca și cum doar o instanță poetică impersonală și neutră ar instaura aceleași viziuni agonice, structurate printr-un fel de ostentație a absenței, a golului ontologic. Poemele din ciclul *Mopeteiana* se structurează prin efectele lirice ale unui joc permanent între spațiul deconcertant al realului și acela al universului ficțional. Adesea se produc interferențe și glisări între text și realitate, între statutul real al eroilor și acela textual, într-un halou de autoreferențialitate („mopete scrie un poem despre mopete/ stând la masă în local, scriind aplicat/ un poem despre mopete – (mopete are pe masă un tom complicat/ cu minunății despre evul mediu – și pete/ de cerneală pe degete, de mult ce-și scoate notițe)/ mopete din poemul pe care-l scrie el însuși/ își face închipuirile lui despre dânsul și/ crede că este independent – însă bufnițe -/ semne ale rațiunii – îl pândesc pe propria lui frunte./ pentru că ele știu că el este doar o creație/ care depinde de orice mărunță aberație/ a lui mopete când vrea să se încrunte/ fără motiv, și îl uită, mopete s-a răsturnat./ care din ei? El – celălalt? Celălalt?” – *Mopete și ipostazele*).

Mopete în atmosfera lăuntrică e o poezie în care se remarcă iarăși tentația autoreflexivității și neutralitatea tonalității, dar, în aceeași măsură, propensiunea autorului pentru lirica de atmosferă. Cadrul poetic este desenat cu minuție și pregnanță a detaliilor, creându-se astfel iluzia unei realități posibile, o realitate închisă, claustrantă, având atribute ale unui spațiu utopic și protector: „mopete s-a instalat într-o seară comod./ la marginea focului, să-și citească gazeta -/ în spatele lui, scara care suia la pod/ trosnea când lumina focului își înfîgea egreta/ pe câte o treaptă. mai foșnea și mopete/ când întorcea foaia să urmărească ce scrie/ despre una sau alta”. Între banalitatea decorului și aceea a gesturilor eroului se stabilește o complicitate, mecanica actelor personajelor conducând la o alienare a faptului existențial. Trăirea este, cu alte cuvinte, transferată în spațiul automatismului, dinamica vieții capătă un aspect rigid, iar unicitatea se degradează în produs de serie. În poezia sa, Mircea Ivănescu nu desemnează, însă, un spațiu propriu-zis exterior, ci, mai degrabă, un spațiu al interiorității, redat în linii, conture și culori terne, într-o tonalitate neutrală și cu un timbru reținut. Ticurile culturale ale eroului induc, și ele, sugestia livrescului, un livresc parodic, însă, cu reflexe ironice insinuante: „din când în când își nota pe manșete/ câte o idee, ca să poată mai târziu să o transcrie/ când avea să se ducă la culcare, pe peretele deasupra/ patului. Alături, pe măsută, avea sticla și paharele/ (îl așteptase în seara aceea pe mare/ lui prieten – dar nu venise). Asupra/ întregii scene era o liniște binefăcătoare./ nivelul lichidului în sticlă scădea cu câte o palmă liniștitoare”. Autorul se comportă, față de personajele sale, aidoma unui regizor, punând în lumină o gamă

diversă de atitudini, de la complicitatea ironică, la mimetismul expresiv, la denunțarea automatismelor și ticurilor livrești ori a unor deformări caricaturale.

Proiecția faptului existențial în zona esteticului, a convenției artistice nu exclude însă apropierea acestor viziuni lirice de teritoriile oniricului. Gesturile eroului, de o lentoare extremă, cadrul cu contururi atât de lipsite de determinații, atât de vagi, toate acestea induc ideea propensiunii spre registrul oniric, spre imaginile fluctuante ale visului, cu tectonica sa amăgitoare și insolită, cu geografia sa atât de stranie. De altfel, actele eroului sugerează mai degrabă ideea unei pantomime a unei ființe ce trăiește prin automatisme de comportament și de limbaj, într-o dinamică repetitivă ce nu traduce nimic altceva decât sentimentul de alienare trăit cu fervoare de ființa lirică. Căutând să definească teritoriul liric al autorului lui mopete, Ion Pop notează, între altele, că „în ansamblu său, universul lui Mircea Ivănescu apare deci (ținând seama de mișcarea aleatorie a imaginărilor) ca o lume esențialmente *ipotetică*: fiecare poem nu e decât diagrama acestei dinamici a aproximării realului și, o dată cu el, a propriei substanțe a eului. O lume în care unica libertate a subiectului este aceea de a *presupune*, de a *construi* în marginea datului existențial figuri și fațete posibil corespondente, dar de a căror validitate nu poate fi niciodată sigur. Textele sale concretizează, de fapt, o *strategie* a apropierii de universul dinafară sau de cel lăuntric, la fel de încheșate amândouă, la fel de inconsistente și pândite de moarte”. *Mopete în atmosfera lăuntrică* e o poezie simptomatică pentru felul de a scrie și de a trăi poezia al lui Mircea Ivănescu. Viziunea lirică desemnată aici este una impregnată de reflexe ale livrescului și de accente ironice și parodice, iar tonalitatea e în armonie cu atmosfera evocată: calmă, neutrală, desemnată sumar, în câteva tușe fugare, nu mai puțin sugestive. Tranzitivă și minimalistă, fascinată de nuanțele realului și de irizările livrescului, construind, din scene și figuri anodine, o autentică metafizică a banalului, poezia lui Mircea Ivănescu se definește cu deosebire ca un joc perpetuu între oglinzile paralele ale textului și existența fenomenală, cu contururi fluctuante și inexpressive.

Bibliografie critică selectivă

- Al. Cistelean, *Poezie și livresc*, Ed. Cartea Românească, București, 1987;
 Al. Cistelean, *Mircea Ivănescu (monografie)*, Ed. Aula, Brașov, 2003;
 Al. Cistelean (coord.), *Mircea Ivănescu -80*, Editura Paralela 45, Pitești, 2011;
 Gheorghe Grigurcu, *Existența poeziei*, Ed. Cartea Românească, București, 1986;
 Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică*, Ed. Aula, Brașov, 2001;
 Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2008;
 Marin Mincu, *Poezie și generație*, Ed. Eminescu, București, 1975;
 Eugen Negrici, *Introducere în poezia contemporană*, Ed. Cartea Românească, București, 1985;
 Ion Pop, *Jocul poeziei*, Ed. Cartea Românească, București, 1985;
 Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I, Ed. Cartea Românească, București, 1978;
 Radu Vancu, *Mircea Ivănescu. Poezia discreției absolute*, Editura Vinea, București, 2007.

Acknowledgement: This paper was supported by the National Research Council- CNCS, Project PN-II-ID-PCE-2011-3-0841, Contract Nr. 220/31.10.2011, title Crossing Borders: Insights into the Cultural and Intellectual History of Transylvania (1848-1948)/Dincolo de frontiere: aspecte ale istoriei culturale si intelectuale a Transilvaniei (1848-1948)/ Cercetarea pentru aceasta lucrare a fost finantata de catre Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS), Proiect PN-II-ID-PCE-2011-3-0841, Contract Nr. 220/31.10.2011, cu titlul Crossing Borders: Insights into the Cultural and Intellectual History of Transylvania (1848-1948)/Dincolo de frontiere: aspecte ale istoriei culturale si intelectuale a Transilvaniei (1848-1948).